

koja služi za posament te čudne igljenjače. Najprije slični kalendarčić godine 1841. onda čestitke s cvijećem i ornamentima na tilu, pa druge čestitke u omotu s adresom: »An die Freilein Catharina Kovač«, pa nešto prosijede kose... A sve je to sprem- ljeno u spomenaru urešenom vezivom bi- serja. I u tom se spomenu zapisali mladi ljudi od 1856.—1859., nezgrapni stihovi, većinom njemački, kako je u ono doba bila moda, sve u kaligrafskim bidermajerskim pismom, tek posljednji Vjek. Pavlović piše 1862. hrvatski. A g. Juraj Franec odvažio se 24. II. 1859. čak na odulju himnu mladoj Katici, lijepo je napisao i zarubio, pa evo nešto te njegove poezije:

»Sretna momku ura tukla, ki će tebe

zadobiti,

Jer će on u blagu i u slasti do smerti živiti.

Tvoj budući drug, najt' će u teb' radostnu pomoć

Samo Bog daj, nek bude tebe vredan po danu i po Noć.

Ovo Ti speva Priatelj od detinstva poznati Koj znade ceniti tve krasne sposobnosti«.

Katica Kovač kao gospođa Matejna vodi u onoj drevnoj kući nedaleko poznatu gostionicu, koju moderni uredski heloti, vulgo gornjovaroški činovnici minulih dana naj- bolje poznaju.

I opet prođe čas vremena. časna starica s finim crtama lica Katica Kovač, kasnija Matejna odlazi u grob, kuća dolazi u druge ruke, gubi mnogo od starinskog izgleda, nu još stoji kao anahronizam u današnjem svijetu. Ali ljepote one kutije i njen sadržaj, još danas govore o onim danima onima, koji umiju tu ljepotu osjetiti i taj glas čuti.

Gjuro Szabo.

CRKVENE SLIKE SA NARODNIM NOŠNJAMA

Pred kratko vrijeme razaslala je uprava Etnografskoga muzeja u Zagrebu svim žup- nim uredima i parohijalnim zvanjima savske banovine ovu okružnicu:

»Među seljačkim rukotvorinama, što ih sabiru etnografski muzeji u opće a naši na- pose, stoje na jednom od najvidnijih mje- sta narodne nošnje. Ali zadaća tih muzeja a prema tome i ovog muzeja nije samo da prikuplja još sada uobičajene nošnje u na- rodu nego da po mogućnosti prikupi posto- jeći materijal i za one nošnje, koje su već odložene ili koje su se već sasvim izgubile. Time bi se mogao prikazati razvoj i raspro- stranjenost narodne nošnje u prošlosti, što je od velike važnosti za proučavanje oblika današnjih još živućih seljačkih nošnja.

Međutim — na žalost — ima danas još veoma malo sabranih podataka o narodnim seljačkim nošnjama u prošlim vremenima. Seljaku se u prijašnja vremena naročito kod nas nije posvećivala nikakova pažnja, pa je razumljivo, da se u arhivima, kao i u umjet- ničkim djelima i ostalim kulturnim spome- nicima uz male izuzetke ne nalazi gotovo ništa o životu seljaka a napose o njegovoj nošnji.

Šta je eventualno sačuvano moglo bi se još naći u starim seoskim crkvama, gdje crkvene slike (a možda i kipovi), naročito zavjetne, često pokazuju uz glavni lik poje- dinih svetaca seljake obučene u nošnje iz vremena iz kojega slika potiče, a smještene su bilo u samoj župnoj (parohijalnoj) crkvi (na oltarima ili posebno na zidovima), bilo u župnom dvoru (parohijalnom zdanju) ili

bilo gdjegod drugdje (u kapelama, poljskim kapelicama, na zavjetnim stupovima ili krsto- vima na polju i raskršćima i t. d.).

Potpisanoj upravi je čast da naslov za- molji za naredne informacije:

1. Dali u tamošnjoj crkvi ili bilo gdje u području tamošnje župe (parohije) postoje bilo kakove slike, koje prikazuju seljake u njihovoj nošnji?

2. Dali je moguće poznato u koje su vri- jeme te slike rađene?

3. Dali moguće ima takovih slika, koje bi se mogle otstupiti za zbirku ovoga muzeja?

U koliko bi Vaša crkva bila u posjedu ta- kovih slika, molimo za dobrohotnu obavi- jest, kako bi naš izaslanik mogao doći da ih pregleda, fotografira ili precrta i da prikupi sve nužne podatke o njima u koliko takovi postoje. Čast nam je upozoriti Vas, da sve pošiljke, koje se tiču muzeja možete slati poštom službeno.

Mi smo sigurni, da ćete nam poći u su- sret u ovom našem kulturnom nastojanju pa ostajemo unapred Vam zahvaljujući na trudu i t. d.«.

Primjera radi donosimo ovdje reproduk- ciju dviju zavjetnih slika iz župne crkve sv. Jurja u mjestu (Vukštin) Šipak (općina Kra- šić, srez Jastrebarsko) odakle su još 1928. godine susretljivošću tamošnjega župnika v. g. Stj. Prezela dospjele u Etnografski muzej u Zagrebu, budući da uslijed trošnosti nisu više bile upotrebive za crkvene svrhe. Slike su rađene uljenim bojama na platnu a izvrsno ih je restaurirao 1929. poznati maj- stor restaurator prof. Ferdo G o g l i a u Za-

grebu. Dimenzije su im iste: Visina 1.08 m, širina 0.634 m. Na jednoj je prikazan sv. Vid u svom mučeničkom kotlu užarenoga ulja, a ispod njea krajobraz sa kapelicom te klečećim slijepim seljakom i seljakinjom u tipičnoj nošnji velike »plemenite« općine Draganići, koja spada u područje župe Šipak. Slika nije ni signirana, niti datirana. Nema umjetničkih kvaliteta, posao je običnog slabijeg crkvenog slikara negdje iz sredine XIX. stoljeća, ali s obzirom na naturalistički izrađenu nošnju prikazanog seljaka i seljakinje, koji se utiču za pomoć protiv slijepoće svom zaštitniku, upravo je od dokumentarne važnosti za studij seljačke nošnje pomenute općine Draganići. Osim dva akvarela, iz nešto kasnijega vremena, Nikole Arsenovića pod brojem 105 i 106 njegova albuma, koji se nalazi u Etnografskom muzeju u Beogradu,* nemamo do sada nikakav drugi poznati slikovni materijal o toj interesantnoj nošnji. Ženska je nošnja još i danas u glavnom ostala ista, kakova je na

* Isp. »Narodna Starina« II. Zagreb 1923., str. 129—150: Nikola Z e g a, Zbirka Nikole Arsenovića.

ovoj slici (u frizuri »rogi« a na platnenom odijelu »krvavi« ukras), dok se muška, na slici (od modroga sukna sa pucetima i gajtanima sa prednje strane) slična nošnji turo-poljskih seljaka-plemenitaša, do danas posvema izmijenila izuzevši tipičnu torbu od kože sa resicama od crvene vune.

Na drugoj je slici stereotipni lik sv. Roka a niže njega opet krajobraz sa kapelicom te sa dva kljasta seljaka u jednakoj nošnji kao na netom opisanoj slici sv. Vida. Sve što je rečeno o kvaliteti one prve važi i za ovu sliku sv. Roka.

Nema sumnje, da će se u kojoj toj crkvi ili kapelici ili ma gdje god drugdje nalaziti bilo kakova starija slika ili crtež ili kip, na kojima je prikazana, ma da i posve nuzgredno, narodna nošnja dotičnoga kraja. Evo, navedene dvije slike očevidan su nam primjer, da se pouzdano možemo nadati povoljnom uspjehu započete akcije u tom pravcu. No dakako, ni ovdje bez malo truda ne će se moći mnogo da postigne. Često bi trebalo zaviriti i na crkvene tavane i zvonike pa u razne spremnice i kuteve, zatrpane »bezvrijednim studijama«, pa će se za stalno tu i tamo pronaći koji važan pri-

nos za našu kulturnu istoriju a napose u ovom slučaju za naučno ispitivanje postanka i razvoja naših narodnih nošnja.

Poduzeta akcija Etnografskoga muzeja u Zagrebu naišla je na vanredno veliku susretljivost kod svih naših duhovnih vlasti, koje su svim svojim područnim nadležstvima najtoplije preporučile. Toga radi neka im bude i ovim putem naročita hvala izrečena za njihovo zauzimanje i za ovo nastojanje pomenutoga muzeja.

Istodobno upravljamo apel i na sve druge, kojima je do napretka našega naroda i njegove kulture, da i oni podupru ovu akciju oko pribiranja slikovnog materijala o našim narodnim nošnjama bilo direktnim skupljanjem slika, kipova, reljefa, bakroreza i fotografija, kako starinskih tako i modernih, bilo samo priopćenjem upravi muzeja o njihovu nalazištu.

Vladimir Tkalčić.

MARTINSKA VES*

Ovo se veliko selo smjestilo s jedne i druge strane Save, pa se dijeli u desnu i lijevu Martinsku ves prema svom smještaju uz obje obale rijeke.

Selo se razvija, stare su kuće već porušene ili znatno pregrađene. Još su samo dvije starije kuće ostale, a i te zacijelo nijesu sačuvane u onom obliku, kako su ih prvi graditelji njihovi postavili. Kuće su redovno na kat. Vrlo malo ima prizemnih kuća.

Najstarija je kuća Ivana i Imbre Brlića iz godine 1757. ako smo dobro pročitali napis urezan u glavnu gredu stroja u »iži«. Na donjoj plohi te grede nalaze se urezani ukrasi ovog oblika:

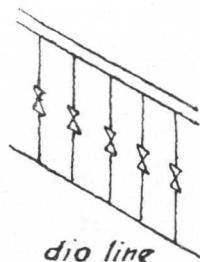

Ukras na glavnoj gredi (slamenji) u kući braće Brlić, Martinska Ves desna kb. 18.

Današnji stanovnici ne znaju više značenje tih znakova.

Raspoređaj prostorija vidi se iz obih skica.

Značajne su stube, zovu ih »s(h)odići«; načinjene iz trobrido otesanih cjepanica, koje su pričvršćene na dvije kose grede.

dio line

Ukras na »lini« shodića u kući braće Brlić Martinska Ves desna kb. 18.

Uza »sodiće« je ograda, zvana »lina«. Na toj je ogradi ovakav ukras

Na drugoj staroj kući osobito je zanimljiv zabat.

Ponutrica »iže« sasvim je jednostavna. U jednom uglu namještene su uz obadviije stijenene dvije klupe, pred njima je stol starog oblika.

Nad stolom visi svjetiljka. U drugom kutu je postelja. Po stijenama i po gredi su kuke i klinovi a o njih ovješene sprave i odjeća.

U mnogim je kućama u iži uz prozorčić i tkalački stan.

Pod je u iži od nabijene zemlje. Na samom podu bila je negda sagrađena peć i to uz onaj zid iže koji je uza samu kuinju. Ta se peć ložila izvana, iz kuinje. Danas su sve te peći uklonjene. Umjesto njih postavljene su limene peći za kuhanje, a njihove cijevi, kojima se izvodi dim iz te peći, pa su te cijevi, što su slobodno postavljene na samoj peći i prolaze kroza strop u potkrovlje, na tavan, u neobičnom kontrastu s ostalim starinskim namještajem. Danas »kuinja« služi tek kao spremište za alat i druge sitnarije. I u gajniku će se naći koja polica, a ponegdje i škrinja.

U ižici je namještaj sličan kao u iži, samo je sve nekako stisnuto. Manje ima unutra prostora.

U šutama se sprema prirod i razne sprave, a u podšuti razni alati i kola.

Kuće su pokrivene u novije doba crijepom. Negda su ih pokrivali upravo »daskama«.

Dvorišta oko kuća nijesu svagda prostrana. Gdje je manje prostora ugrađivane su u šutu i podšutu i staje i svinjci. Inače

* Prethodni izvještaj o etnografskoj ekskurziji u kolovozu 1931. U toj su ekskurziji sudjelovali prof. V. Tkalčić, upravnik Etnografskog muzeja u Zagrebu, i muzikolog dr. Božidar Širola. Učinjene su mnoge fotografske i fonografske snimke. Svake hvale dostojno bilo je zanimanje i pripomoć ekskurziji sa strane preč. gosp. K. Gruičića, župnika i dekana u Martinskoj vesi.